

Το εξωτικό τοπίο της Θεσσαλίας μέσα από τη γραφή του Κ. Ουράνη

Περίληψη

Η ταξιδιωτική λογοτεχνία είναι ένα αναδυόμενο αντικείμενο μελέτης για τους θεωρητικούς της λογοτεχνίας. Όπως έχει ήδη επισημανθεί στην πραγματεία του Hayden White *Tropics of Discourse: Essays in Cultural Writing* (1985), πρόκειται για ένα μεικτό είδος που ισορροπεί ανάμεσα στην λογοτεχνία και την γραμματεία, καθώς στερείται ενός βασικού στοιχείου της λογοτεχνικότητας : την έννοια του φανταστικού. Έτσι, ενώ η λογοτεχνία στηρίζεται και στοχεύει στην μυθοπλασία, η ταξιδιωτική λογοτεχνία στηρίζεται και βασίζεται στο γεγονός, αποτελεί περιγραφή της πραγματικότητας, η οποία λιγότερο ή περισσότερο δραματοποιείται. Σύγχρονοι μελετητές έχουν διακρίνει την γειννίαση ταξιδιωτικής λογοτεχνίας και εθνογραφίας, και γι' αυτό έχουν εντάξει την μελέτη της σε αυτό που σήμερα ονομάζουμε «Cultural studies». Πράγματι, μια ταξιδιωτική περιγραφή από έναν λόγιο ή λογοτέχνη απηχεί λιγότερο ή περισσότερο τα στερεότυπα και τις παγιωμένες αντιλήψεις που υπάρχουν για τον τόπο που περιγράφεται. Μέσα από αυτό το θεωρητικό πρίσμα, στην παρούσα ανακοίνωση θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε την εικόνα της θεσσαλικής πραγματικότητας που σκιαγραφεί ο Ουράνης στο ταξιδιωτικό του έργο *Ταξίδια στην Ελλάδα* (1949). Μέσα από την γραφή του Ουράνη, θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε την τότε κυρίαρχη εικόνα της Θεσσαλίας στο ελληνικό συλλογικό ασυνείδητο.

Εισαγωγικές επισημάνσεις

Α. Η ταξιδιωτική λογοτεχνία

Η ταξιδιωτική λογοτεχνία είναι ένα ιδιαίτερα δημοφιλές γραμματειακό είδος, που τα τελευταία χρόνια προσελκύει το ενδιαφέρον των μελετητών όχι μόνο της λογοτεχνίας αλλά και ευρύτερα των ανθρωπιστικών σπουδών. Ταυτόχρονα, είναι ένα από τα παλαιότερα αφηγηματικά είδη, καθώς ήδη στην αρχαία Αίγυπτο συναντάμε τις πρώτες αφηγήσεις ταξιδιωτών, έναν αιώνα πριν την εμφάνιση της Οδύσσειας. Σίγουρα, το έπος του Ομήρου αποτέλεσε το αρχέτυπο της ταξιδιωτικής λογοτεχνίας, αν και, όπως σημειώνει η Αννίτα Παναρέτου, χρειάστηκε να φτάσουμε στον 19^ο αιώνα, για να αντιμετωπιστεί η ταξιδιωτική λογοτεχνία ως ένα λογοτεχνικό είδος με διακριτά χαρακτηριστικά.¹

Ας δούμε όμως λίγο πιο αναλυτικά την εξέλιξη του είδους. Στην αρχαιότητα, ο όρος «ταξίδι» δεν υφίσταται, ενώ η έννοια του ταξιδιού αποδίδεται περισσότερο με τους όρους «αποδημία» και «αποικισμός», δηλαδή απομάκρυνση από τον οίκο, και εγκατάσταση σε κάποια άλλη περιοχή. Μόλις τον 15^ο αιώνα, με την ανάπτυξη μιας νέας ταξιδιωτικής «φιλοσοφίας», η λέξη «voyage» αρχίζει να αποκτά στη Δύση τις ευρείες εκδοχές που υποδηλώνει και σήμερα ο όρος, δηλαδή μετακίνηση ενός προσώπου που μεταβαίνει σ' έναν απομακρυσμένο τόπο, περιπλάνηση, εξερεύνηση κτλ.² Σίγουρα, η ανάπτυξη της ταξιδιωτικής γραφής ως ξεχωριστό είδος σχετίζεται με τα ταξίδια των μεγάλων θαλασσοπόρων του 15^{ου} αιώνα : Οι πολιτικοί ή εμπορικοί χορηγοί ήθελαν αναφορές και χάρτες από την πορεία των ταξιδιών, που συχνά μάλιστα διατηρούνταν με μεγάλη μυστικότητα.³ Μάλιστα, εκείνη την εποχή άρχισαν να διαμορφώνονται και συγκεκριμένες κατευθύνσεις/ οδηγίες προς τους ταξιδιώτες για το πώς πρέπει να παρατηρούν και να καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους για τους τόπους που επισκέπτονταν. Η ιστορία αυτών των οδηγιών διαμόρφωσε εν πολλοίς την σύγχρονη ταξιδιωτική γραφή. Ιδιαίτερα, οι αφηγήσεις του Χριστόφορου Κολόμβου, με την πρωτοπρόσωπη αφήγηση, προτάσσουν για πρώτη φορά την προσωπική εμπειρία και τον

¹ Αννίτα Παναρέτου, *Ταξιδιωτική Λογοτεχνία*, Σαββάλας, Αθήνα

² Αλέξανδρος Καλέσης, *Αναγνώσεις ετερότητας στις ταξιδιωτικές αφηγήσεις του F.C.H.L. Pouquenville*, Παν/μο Θεσσαλίας, Βόλος 2006(αδημοσίευτη διατριβή), σελ. 18.

³ Peter Hulme and Tim Youngs(επιμ.) *The Cambridge Companion to travel writing*, εκδ. Cambridge University Press, Cambridge 2002, σελ.3.

εγωκεντρισμό του ταξιδιώτη- αφηγητή και οδηγούν στην γέννηση του ταξιδιωτικού memoir.⁴ Οι αφηγήσεις των εξερευνητών από τα ταξίδια τους στις Νέες Χώρες θα γνωρίσουν μεγάλη άνθιση στους επόμενους δύο αιώνες, θέτοντας τις βάσεις της δυτικής ιμπεριαλιστικής αφήγησης για τις αποικίες και τον Νέο Κόσμο. Τον 18^ο αιώνα, στην Ευρώπη έχουμε την εμφάνιση του μοναχικού ταξιδιώτη, που «ενδιαφέρεται για την κλασική αρχαιότητα, αλλά και για την σαγηνευτική δυναμική της νέας αυτοκρατορίας, της οθωμανικής, με τα νέα ήθη και έθιμα, τη νέα θρησκεία, τη νέα διοικητική δομή».⁵ Ιδιαίτερα στην Αγγλία, διαμορφώνεται η συνήθεια των «grand tour», δηλαδή μακρόχρονων ταξιδιών σε διαφορετικές χώρες της Ευρώπης με στόχο την πνευματική καλλιέργεια και την αναζήτηση των απαρχών του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Ο 19^{ος} αιώνας, όπως προείπαμε, είναι ο αιώνας κατά τον οποίο το ταξίδι συνδέεται και πάλι με την έντεχνη αφήγηση, με τη δημιουργία των κλασικών έργων της ταξιδιωτικής λογοτεχνίας: τα έργα του Λαμαρτίνου, του Ουγκώ κτλ. Μετά από αιώνες, το ταξίδι γίνεται και πάλι αυτοσκοπός της αφήγησης, και η προσωπική θέαση κυριαρχεί. Παρά όμως τη μακραίωνη ιστορία της ταξιδιωτικής γραφής, η ταξιδιογραφία δεν είχε μελετηθεί ως ξεχωριστό είδος μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα. Συγκεκριμένα, το 1939, ο Albert Thibaudet στο έργο *Réflexions sur la critique*, επιχειρεί για πρώτη φορά μια κριτική προσέγγιση του είδους της ταξιδιωτικής λογοτεχνίας (Le genre littéraire du voyage). Στη συνέχεια, και κυρίως μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και την κατάρρευση της αποικιοκρατίας, η μελέτη της ταξιδιωτικής γραφής συγκεντρώνει το ενδιαφέρον όλο και περισσότερων μελετητών, καθώς με την ανάπτυξη των πολιτισμικών σπουδών τέθηκε σε αμφισβήτηση η υποτιθέμενη αντικειμενικότητα των γεωγραφικών και εθνογραφικών κειμένων και αναζητήθηκε ο ρόλος της ταξιδιωτικής λογοτεχνίας σαν ένα μέσο για γεωγραφικές και κοινωνικές μελέτες.⁶

Σήμερα, το ενδιαφέρον γι' αυτό το υβριδικό είδος που εκτείνεται από την νηφάλια επιστημονική περιγραφή μέχρι την ποιητική, ρητορική έκφραση αυξάνεται συνεχώς. Σύγχρονοι μελετητές έχουν διακρίνει την γειτνίαση ταξιδιωτικής λογοτεχνίας και εθνογραφίας, και γι' αυτό έχουν εντάξει την μελέτη της σε αυτό που σήμερα ονομάζουμε «Cultural studies». Πράγματι, μια ταξιδιωτική περιγραφή γίνεται συχνά μια πλούσια πηγή ιστορικών και εθνολογικών πληροφοριών για τον περιγραφόμενο τόπο. Παρόλα αυτά ήδη από τον 19^ο αιώνα η ταξιδιωτική γραφή αρχίζει να εντάσσεται και στην λογοτεχνική κατηγορία.⁷ Παρότι δεν ξέρουμε τις μακρόχρονες διαδικασίες που οδήγησαν την ένταξη της ταξιδιογραφίας στην λογοτεχνική κατηγορία, απλουστευτικά μπορούμε να παραδεχτούμε πως – όπως παρατηρεί και η Αννίτα Παναρέτου- η ταξιδιωτική γραφή έγινε λογοτεχνία όταν άρχισαν να ασχολούνται με αυτήν οι λογοτέχνες.⁸ Μάλιστα, στην ταξιδιωτική γραφή οι λογοτεχνικοί χαρακτήρες αντικαθίστανται με ήρωες ακόμα πιο ισχυρούς από τους λογοτεχνικούς, τα ίδια τα περιγραφόμενα τοπία. Καθώς έχει υποστηριχθεί, άλλωστε, οι λογοτέχνες που ασχολούνται με την ταξιδιογραφία δεν ζητούν να μας δώσουν μια ρεαλιστική απεικόνιση του τόπου που περιγράφουν, αλλά την εντύπωση του, την αντανάκλαση του, που διαμορφώνεται από το χαρακτήρα και το ύφος του αφηγητή, αλλά και μέσα από άλλα κείμενα για τον ίδιο τόπο. Απέναντι λοιπόν στο συγγραφέα βρίσκεται το συγκεκριμένο αντικείμενο, ο τόπος, φραγμός στη δημιουργική ασυδοσία, δηλαδή στην άκρατη υποκειμενικότητα, και σταθερό σημείο πρόκληση για την άσκηση της αντικειμενικότητας. Έτσι, βασικό στοιχείο της ταξιδιογραφίας είναι η φωνή του εποπτικού αφηγητή ο οποίος

⁴ Βλ. σχετικά: Mary Campbell, *The witness and the other world: Exotic European Travel Writing, 400-1600*, εκδ. Cornell University Press, Ithaca 1988, σελ. 209 κ.εξ.

⁵ Γρηγόρης Τσουχλίας, *Η ταξιδιωτική πεζογραφία του Κώστα Ουράνη*, Παν/μο Αθηνών, Αθήνα 2010 (αδημοσίευτη διατριβή) σελ.

⁶ Carl Tompson, *Travel Writing*, Routledge, London and New York 2011, σελ. 1.

⁷ Στην ελληνική ταξιδιογραφία, ο Απόστολος Σαχίνης χρησιμοποίησε τους όρους «ταξιδιωτικό ρεπορτάζ» και «ταξιδιωτικές εντυπώσεις» για να διακρίνει τα δημοσιογραφικά ταξιδιωτικά κείμενα από τη μια και τη ταξιδιωτική λογοτεχνία από την άλλη. Βλ. Σχετικά, Απόστολος Σαχίνης (1976), *Η σύγχρονη πεζογραφία μας*, Θεσσαλονίκη: εκδ. Κωνσταντινίδης, σελ. 67-69.

⁸ Αννίτα Π. Παναρέτου (2002), *Ελληνική ταξιδιωτική λογοτεχνία*, Αθήνα: Σαββάλας, σελ. 12.

παρατηρεί τα πάντα και τα αναπλάθει στηριζόμενος στη δικιά του, υποκειμενική θέαση των πραγμάτων. Βλέπουμε λοιπόν την γενετική αντίφαση του είδους : ενώ το αντικείμενο του είναι η δεδομένη πραγματικότητα, η παρουσίαση του αντικειμένου αυτού βασίζεται στην υποκειμενική ματιά του αφηγητή –υποκειμένου. Έτσι, το βάρος της αφήγησης μετατοπίζεται από το αντικείμενο στην ευαισθησία και την προσωπική ανταπόκριση του υποκειμένου σ' αυτό. Τελικά, το ύφος του αφηγητή γίνεται πιο σημαντικό από το ίδιο το περιεχόμενο της αφήγησης, και είναι αυτό που δημιουργεί τη λογοτεχνικότητα.⁹

Μέσα από το οδοιπορικό του Ουράνη στην Θεσσαλία θα προσπαθήσουμε λοιπόν να αναδείξουμε πώς ο συγγραφέας μετατρέπει το πραγματικό θεσσαλικό τοπίο σε λογοτεχνικό τόπο, μια βουκολική ουτοπία, προκειμένου να εξυπηρετήσει τις δικές του συγγραφικές ανάγκες.

B. Ο συγγραφέας και το έργο του

Ο Κώστας Ουράνης, σήμερα σχεδόν λησμονημένος, θεωρείται ένας από τους πιο αντιπροσωπευτικούς ποιητές του μεσοπολέμου κι ένας από τους θεμελιωτές της ταξιδιωτικής λογοτεχνίας στη χώρα μας. Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1890 και το πραγματικό του όνομα ήταν Κώστας Νέαρχος. Το 1908 ήρθε στην Αθήνα και συνεργάστηκε για σύντομο χρονικό διάστημα με την Ακρόπολη του Βλάση Γαβριηλίδη. Έφυγε για σπουδές στην Ευρώπη, προτίμησε όμως την κοσμοπολίτικη ζωή, μπήκε στους κύκλους των μποέμ και προσβλήθηκε από φυματίωση. Γύρω στο 1930 παντρεύτηκε την Ελένη Νεγρεπόντη, συγγραφέα και κριτικό της λογοτεχνίας, γνωστή με το ψευδώνυμο Άλκης Θρύλος. Το 1920 διορίστηκε γενικός πρόξενος της Ελλάδας στη Λισαβόνα και επέστρεψε τέσσερα χρόνια αργότερα στην Αθήνα, όπου άρχισε να εργάζεται ως δημοσιογράφος. Ο Ουράνης αποτελεί έναν από τους λίγους μποέμ της ελληνικής λογοτεχνίας. Η ζωή του, με τις συνεχείς μετακινήσεις αλλά και την επαφή με τον ευρωπαϊκό τρόπο ζωής επηρέασε το έργο του.¹⁰ Τα ταξιδιωτικά του έργα- με αποκορύφωμα το *Sol y Sombra*- θεωρούνται από τα καλύτερα της νεοελληνικής ταξιδιωτικής λογοτεχνίας. Αυτό που χαρακτηρίζει το έργο του – όπως επισημαίνει η Αννίτα Παναρέτου- είναι η υποκειμενικότητα της γραφής και το καθαρά λογοτεχνικό ύφος.

Άλλωστε και ο ίδιος ο Ουράνης, στην εισαγωγή των *Ταξιδιών στην Ελλάδα* μας προειδοποιεί : Από τους τόπους που επισκεπτόμουν δεν έβλεπα- και δε ζητούσα να δω- παρά μόνο το ποιητικό και γραφικό στοιχείο τους. Γι' αυτό και οι εντυπώσεις μου από αυτές δεν έχουν τίποτα το documentaire[...]. Είναι εντυπώσεις καθαρά υποκειμενικές και, τις περισσότερες φορές, συναισθηματικές. Ο τόνος σ' αυτές δεν είναι σε ό,τι είδα, αλλά στο τι αισθάνθηκα μπροστά σε ό,τι έβλεπα. Εκφράζουν τα «κινήματα» της ψυχής και της φαντασίας που μου προκαλούσαν τα μέρη που επισκεπτόμουν.»¹¹

Το θεσσαλικό οδοιπορικό

Ας περάσουμε τώρα στο κείμενα που θα εξετάσουμε : Και τα τέσσερα, σταχυολογημένα στην Συλλογή του 1945 *Ταξίδια στην Ελλάδα* δημοσιεύτηκαν για πρώτη φορά το 1930 στις εφημερίδες Ελεύθερο Βήμα και Εθνικός Κήρυκας Νέας Υόρκης¹². Πρόκειται για τέσσερα διαφορετικά κείμενα, από το οδοιπορικό του συγγραφέα στην Θεσσαλία :

- Η μορφές της Ελλάδος : Ο λαρισαϊκός κάμπος και το όραμα του Ολύμπου.
- Η μορφές της Ελλάδος : Τα δροσερά και βαθύσκιωτα Τέμπη.
- Η μορφές της Ελλάδας : Τα Αμπελάκια με τα ερειπωμένα παλιά αρχοντικά.
- Η μορφές της Ελλάδος : Στα νερά και τους ίσκιους του παραδεισιακού Πηλίου.

Μόνο από τους τίτλους των δημοσιεύσεων, μπορούμε να δούμε την εικόνα της Θεσσαλίας που προσπαθεί να μας παρουσιάσει ο Ουράνης : έμφαση στα φυσική ομορφιά (Πήλιο, Τέμπη) την μυθική και ιστορική παράδοση (Αμπελάκια, Πήλιο) και λίγο ενδιαφέρον

⁹ Carl Tompson , ό.π.,σελ.15.

¹⁰ Για περισσότερα βιογραφικά στοιχεία του Κώστα Ουράνη βλ. Τέλλος Άγρας (1942), «Ουράνης Κώστας», *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια* 19. Αθήνα : Πυρσός.

¹¹ Κώστας Ουράνης (2008), *Ταξίδια στην Ελλάδα*, Αθήνα : Βιβλιοπωλείο της Εστίας σελ.5.

¹² Βλ. Γρηγόρης Τσούχλης (2010), *Η ταξιδιωτική πεζογραφία του Κώστα Ουράνη* (ανέκδοτη διατριβή) Αθήνα : Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, σελ. 315.

για την σύγχρονη πραγματικότητα του τόπου. Όπως ο ίδιος μας προειδοποίησε, στο οδοιπορικό του δε θα δούμε μια ρεαλιστική καταγραφή, αλλά ένα ιερό προσκύνημα στον τόπο της Θεσσαλίας.

Δεν είναι τυχαίο πώς σύντροφοι στο ταξίδι του- όπως μας πληροφορεί- είναι τα βιβλία δύο ξένων περιηγητών, του Καπουτσίνου Μοναχού Ρομπέρ Ντε Ντρε ,(1886) και του Λέον Ετζέ (1858), και όχι κάποια σύγχρονη μελέτη για τη Θεσσαλία. Προαισθανόμαστε λοιπόν ότι δεν θα έχουμε μια ρεαλιστική, συγχρονική περιγραφή της Θεσσαλίας, αλλά περισσότερο ένα ιερό προσκύνημα του θεσσαλικού χώρου και του τοπίου του.

Και ο Ουράνης, ήδη από την αρχή του οδοιπορικού του μας επιβεβαιώνει : Η περιγραφή του για τα Τέμπη ξεκινά με την αναφορά στην μυθική εικόνα τους.

Τίποτα δεν έχει εξυμνηθεί περισσότερο από την κοιλάδα των Τεμπών. Οι αρχαίοι Έλληνες και οι Λατίνοι τη θεωρούσαν σαν ένα μέρος παραδεισιακό, κάτι σαν μιαν Εδέμ προχριστιανική, όπου η φύση έχει συγκεντρώσει όλα της τα θέλγητρα.[..] Οι Λατίνοι ονομάζουν τα Τέμπη *frigida Tempe* κι ο Οράτιος , μ' όλο που δεν τα επισκέφτηκε ποτέ, τα υμνεί στις Ωδές του. [...] Σ 'όλες τις κλασικές εξάρσεις η φαντασία μου είχε περιτυλιχθεί όπως ο κισσός γύρω από τον κορμό ενός δέντρου, για να δημιουργήσει μια εικόνα μαγική και μοναδική , που αφού την έβλεπα κάθε άλλη φυσική ομορφιά θα μου φαινόταν πιο φτωχή.¹³

Η περιγραφή του έχει έντονα λογοτεχνική χροιά, με τα πολλά επίθετα και τις έντονες εικόνες. Βλέπουμε πως ο συγγραφέας έχει ήδη σχηματίσει μια ιδιαίτερη εντύπωση για τα Τέμπη, πριν καν τα επισκεφτεί, και μάλιστα αυτή του η εντύπωση είναι που τον παρακίνησε να τα επισκεφτεί. Όπως επισημαίνει ο Γρηγόρης Τσούχλης στην διατριβή του, «ένα στοιχείο που ξεχωρίζει στην ταξιδιωτική γραφή του Ουράνης είναι η καλπάζουσα φαντασία του, που δημιουργεί εικόνες και σκέψεις για μέρη που ακόμα δεν έχει επισκεφτεί.»¹⁴ Το ίδιο συμβαίνει και με τα Τέμπη, Μέσα από τα αναγνώσματά του έχει διαμορφώσει μια συγκεκριμένη εικόνα του τόπου, η οποία ανατρέπεται από την πραγματικότητα :

Δε βρήκα τα Τέμπη όπως τα φανταζόμουν. Ονειρευόμουν ένα μέρος πρόσχαρο και ειδυλλιακό, γεμάτο τάπητες χλόης, κρυστάλινα νερά που να κυλούν με ηδονική νωχέλεια, λουλουδιασμένα παρτέρια πλημμυρισμένα με ξανθό φως, φωτεινά πετάγματα λευκών περιστερών, έναν αέρα αρωματισμένο.. Η πραγματικότητα είναι αρκετά διαφορετική. Δεν ήταν λιγότερο ωραία, αλλά η ομορφιά της δεν είχε τίποτα το λαγγεμένο· ήταν επιβλητική. Με την επίσκεψή μου στα Τέμπη έχασα ένα όνειρο. Κέρδισα όμως μια πραγματικότητα.¹⁵

Στην περιγραφή του Πηλίου, ο Ουράνης και πάλι ενδιαφέρεται αποκλειστικά για την αισθητική απόλαυση, και την επιβεβαίωση των ονειροπολήσεων του. Αναζητά την μυθική αίγλη μέσα από τα απομεινάρια του παρελθόντος και γοητεύεται από την γραφικότητα του τοπίου. Αυτή την φορά το τοπίο επιβεβαιώνει κάθε του προσδοκία :

Τα μέρη αυτά που ο Ιάσων τα άφησε για να φύγει με την τυχοδιωκτική του Αργώ, αξίζουν όλες τις Κολχίδες που ξεκίνησε ν' ανακαλύψει. Η ευλογημένη καρπερότητα της γης, το χρυσό φως που λούζει τα πάντα, κι η απέραντη ειρηνική ομορφιά των βουνών και των νερών-όλα προσκαλούν σε διαμονή και όχι σ'αναχώρηση [...] Χιλιόχρονα δέντρα με κουφαλωμένους κορμούς, αγκαλιασμένους από τον κισσό, απλώνουν τα πυκνά τους φυλλώματα πάνω από πρόχειρες γέφυρες καμωμένες με κλώνους, που δρασκελίζουν βουερά νερά.¹⁶

Σύμφωνα με τον Thibaudet, (“ Le genre Litteraire du voyage” στο βιβλίο *Reflexions sur le critique*) η ταξιδιωτική λογοτεχνία επιδέχεται τρεις διαφορετικούς τρόπους :

- Το ταξίδι ως ύλη για περιγραφή, ως μια απλή εξάσκηση της συγγραφικής πέννας.

¹³ Κώστας Ουράνης (1998), *Ταξίδια στην Ελλάδα*, ό.π.,σελ.61-62.

¹⁴ Όπως επισημαίνει ο Τσούχλης, ο Ουράνης πριν επισκεφτεί ένα τόπο φροντίζει να κάνει κτήμα του τις εντυπώσεις όλων των προηγούμενων περιηγητών ώστε να «δημιουργήσει» την εικόνα του τόπου που επισκέπτεται. Βλ . Γρηγόρης Τσούχλης, *Η ταξιδιωτική πεζογραφία του Κώστα Ουράνης*, ο.π., σελ. 420.

¹⁵ Κώστας Ουράνης, ό.π., σελ. 77

¹⁶ ό.π.

- Το ταξίδι ως κλασικό προσκύνημα, μέσα από την επίσκεψη ιστορικών τόπων, με στόχο την καταγραφή της μοναδικότητας της ιστορίας και της παράδοσής τους.
- Το ταξίδι ως ρομαντικό προσκύνημα, δηλαδή ως αναζήτηση των προσωπικών, ιδιαίτερων παρορμήσεων που γεννά ένας τόπος έξω από την πεπατημένη.¹⁷

Η περιγραφή του Ουράνη ανήκει φυσικά στην δεύτερη κατηγορία. Ο συγγραφέας ενημερωμένος σημαντικά για τον τόπο που θα επισκεφθεί, έχει ήδη διαμορφώσει τις απόψεις του γι' αυτόν και αναζητά όπως λέει ο Thibaudet την επιβεβαίωση των γνώσεων και των ονειροπολήσεων του. Η Θεσσαλία δεν είναι για τον Ουράνη πραγματικός αλλά κειμενικός χώρος, ένα σύνολο από λογοτεχνικές αποτυπώσεις.

Η ιστορική Θεσσαλία

Με τον ίδιο ρομαντικό τρόπο αντιμετωπίζει και την ιστορικά μέρη της Θεσσαλίας. Ψάχνει σ' αυτά το εξεζητημένο, το γραφικό, και όχι το πραγματικό. Όταν επισκέπτεται τα Αμπελάκια, θαυμάζει τα παλιά αρχοντικά, αλλά μελαγχολεί με την σημερινή όψη του χωριού. Η επίσκεψη στο χωριό συνοδεύεται από πλήρη ξενάγηση στα αρχοντικά του χωριού. Ο Ουράνης ως κλασικός προσκυνητής, είναι πλήρως ενημερωμένος για τον τόπο που επισκέπτεται, ενώ συμβουλευεται μια εικαστική μελέτη για την αρχιτεκτονική του χωριού, προκειμένου να δώσει στους αναγνώστες του όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες. Μετά την πλήρη ξενάγηση στο χωριό και τις ιστορικές πληροφορίες, η ώρα του αποχωρισμού και η σύγχρονη όψη του χωριού φέρνουν στον συγγραφέα τη θλίψη.

Ξαναπέρασα τη γέφυρα, που είναι σα να ενώνει το χωριό αυτό του ξεπεσμού με τη σύγχρονη ζωή, μ'ένα συναίσθημα ότι γύρισα από άλλη εποχή. Το μάτι μου δροσίστηκε στο θέαμα από τις πράσινες λεύκες και τις ρόδινες αγριοχαρουπιές. Κάτω στην κοιλάδα, ασήμιζε το νωθρό ρέμα του Πηνειού και, κατά το μέρος της Δύσης, ο ουρανός είχε ένα χρώμα θειαφένειο. Και, καθώς κατεβαίναμε την πλαγιά, μέσα στη βροχή και την ερημιά, ακούσθηκε να χτυπάει μια αργή καμπάνα μελαγχολίας.¹⁸

Οι Θεσσαλοί

Είναι φανερό· ο συγγραφέας αντιμετωπίζει το Θεσσαλικό τοπίο σαν ένα εξωτικό, μαγικό μέρος βγαλμένο μέσα από τους αιώνες στολισμένο με μύθους και ιστορία, χωρίς όμως σημερινή, αληθινή όψη. Κι οι κάτοικοι αυτού του παραδείσιου τόπου; Μα δεν μπορεί να είναι κι αυτοί εξωτικοί, γνήσιοι εκπρόσωποι ενός βουκολικού τρόπου ζωής.

Στην επίσκεψή του στην Τσαγκαράδα, τους βρίσκει, ράθυμους και ευτυχημένους να συνωστιζονται στα καφενεία του χωριού. Όταν αυτός και οι φίλοι του ξεμένουν από κατάλυμα, καθώς το χωριό δεν διαθέτει ξενοδοχείο, πρόθυμα τους προτείνουν να τους φιλοξενήσουν. Κι όταν, μετά από αυτή τη μικρή περιπέτεια, η παρέα φεύγει για το μικρό χωριουδάκι Χορευτό, και πάλι βρίσκουν στο έρημο χωριό ένα φιλόξενο σπίτι να ξαποστάσουν. Σε κάθε του αναφορά στους κατοίκους των χωριών, οι περιγραφές του Ουράνη είναι πάντοτε ίδιες : ράθυμοι, φιλόξενοι, ξέγνοιαστοι, περήφανοι βουκόλοι με καθαρά σπίτια και ήρεμη ζωή. Πρόκειται φυσικά για μια ρομαντική, στερεοτυπική αντιμετώπιση των Θεσσαλών, που εμφανίζονται απλά σαν ένα αρμονικό συμπλήρωμα του όμορφου τοπίου και όχι σαν πραγματικοί άνθρωποι. Την ίδια τάση εξιδανίκευσης παρουσιάζει και τον οδηγό του στο ταξίδι στο Πήλιο, που ξέρει λίγα για την ιστορία του τόπου του, αλλά πολλά για τους θρύλους του, όπως ο ληστής Τζατζάς :

Ο σωφέρ μου δεν περιορίζεται να περνάει το αυτοκίνητο από απίθανα περάσματα. Κάνει και τον τσιτσερόνε. Έναν τσιτσερόνε όμως που έχει περισσότερη φαντασία παρά γνώσεις. Μια μικροσκοπική πράσινη λίμνη, σχηματισμένη από τα νερά μιας πηγής στα πόδια ενός πανύψηλου πλατάνου μου την παρουσιάζει για Λουτρό της Αφροδίτης. Οι έντυποι όμως οδηγοί που κρατάω στα χέρια μου δεν κάνουν καμιά τέτοια μνεία. [...] Οι μόνες ασφαλείς και λεπτομερείς του γνώσεις περιορίζονται στο βίο και τα κρησφύγετα του ληστή Τζατζά. -Τον

¹⁷ Βλ. σχετικά : Απόστολος Σαχίνης (1976), *Η σύγχρονη πεζογραφία μας*, Θεσσαλονίκη : εκδ. Κωνσταντινίδης, σελ. 27.

¹⁸ Κώστας Ουράνης, ό.π.,σελ. 70.

είχα γνωρίσει! Μου λέει με την ίδια περηφάνια που ο παππούς ενός τραγουδιού του Βίκτωρος Ουγκώ λέει στον εγγονό του ότι είχε δει τον Μεγάλο Ναπολέοντα...¹⁹

Η ζωή στον κάμπο φαίνεται λοιπόν ιδανική : όμορφα τοπία, αρχαίοι μύθοι, σύγχρονοι θρύλοι όπως ο Τζαράς. Πουθενά δε γίνεται αναφορά στην κοπιώδη ζωή των κολλήγων, στις ταξικές συγκρούσεις με τους τσιφλικάδες, ή οποιαδήποτε τέλος πάντων υπενθύμιση της «πραγματικής» Θεσσαλίας. Αυτό φυσικά δε μας παραξενεύει• είναι ιδίον της ταξιδιωτικής γραφής του Ουράνη η εξιδανίκευση των τοπίων και ο μη σχολιασμός σύγχρονων ακανθωδών ζητημάτων των τόπων που επισκέπτεται. Βέβαια, αυτό που μας παραξενεύει εδώ είναι πως δεν μιλά για ένα μακρινό, άγνωστο τόπο, αλλά για την ίδια του την πατρίδα και τους συμπατριώτες του. Κι όμως, η ρομαντική ματιά του τον κάνει να «αρκαδοποιεί» την Θεσσαλία. Την παρουσιάζει σαν ένα μαγικό, εξωτικό τοπίο όπου η βουκολική ζωή επιβιώνουν και τα βοσκόπουλα των δημοτικών τραγουδιών περνούν αμέριμνα τα νιάτα τους. Και πάλι βλέπουμε πως ο τόπος λειτουργεί απλά ως μια επιβεβαίωση των δικών του προσδοκιών : βλέπει μόνο όσα θέλει να δει.

Το σύγχρονο αστικό τοπίο

Είδαμε ως τώρα να διαμορφώνεται η Θεσσαλική ταυτότητα στο έργο του Ουράνη : μυθική, ιστορική, βουκολική, σίγουρα πάντως άχρονη και εξωτική, μια σύγχρονη Ίδα. Αναρωτιόμαστε λοιπόν : πώς βλέπει ο συγγραφέας την σύγχρονη Θεσσαλία; Τα αστικά της τοπία, την εμπορική ανάπτυξη του καιρού της ; Μα φυσικά απρόθυμα. Καμία αναφορά στον Βόλο, το αναπτυσσόμενο εμπορικό κέντρο της εποχής. Αρνητική αναφορά στην πόλη της Λάρισας :

Η Λάρισα εμφανίστηκε αυτή που είναι : μια ασήμαντη επαρχιακή πόλη, περιζωσμένη από την καταθλιπτική μονοτονία του κάμπου της. Μονάχα μια υπαίθρια αγορά προβάτων της Λαμπρής, κι ένας καταυλισμός Τσιγγάνων δίπλα της, έδιναν στα πρόθυρα της πόλης κάποια γραφικότητα, με τους μαζεμένους χωρικούς, με τους κόκκινους αραμπάδες τους, με τα κοπάδια των προβάτων και με τα πολύχρωμα φορέματα των γυναικών των Τσιγγάνων, που ξεψείριζαν τα γυμνά ανοιχτόχρωμα παιδιά τους ή φλυαρούσαν καθισμένες σταυροπόδι μπροστά στις βρώμικες τέντες τους.²⁰

Η Λάρισα δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες του συγγραφέα για φολκλωριστικές περιγραφές και εξωτικά τοπία. Στη αναφορά του για το Λαρισαϊκό κάμπο μας μιλά για τις εντυπώσεις των ξένων περιηγητών, , τους θρύλους και τις παραδόσεις σχετικά με αυτόν. Μελαγχολικά παρατηρεί πως τίποτα από όσα διάβασε ή φαντάστηκε δεν επιβιώνει στον λαρισαϊκό κάμπο. Βλέπουμε και πάλι το ίδιο μοτίβο –ονειροπόληση και πραγματικότητα. Θα μπορούσαμε να πούμε πως ο Ουράνης πρώτα βλέπει τον τόπο στην φαντασία του και μετά τον παρατηρεί πραγματικά.

Συμπεράσματα

Είναι ξεκάθαρο το τι ζητά ο Ουράνης στη Θεσσαλία : όχι την αλήθεια του πραγματικού, αναπτυσσόμενου χώρου του Ελληνισμού, αλλά ένα εξωτικό –μυθικό τοπίο, έναν βουκολικό παράδεισο με θρυλικό παρελθόν και φολκλωρικό παρόν. Τα διαβάσματά του-οι ξένοι περιηγητές και τα αρχαία κείμενα- καθώς και οι προσδοκίες του καθορίζουν τους σταθμούς του ταξιδιού του : Τέμπη- Πήλιο-Αμπελάκια και ενδιάμεσα Λάρισα. Σε κάθε του επίσκεψη γλαφυρά μας παρουσιάζει το φυσικό τοπίο καθώς και την παράδοση του τόπου. Ελάχιστες όμως αναφορές για το παρόν. Και όταν μιλάει για την σύγχρονη Θεσσαλία, τότε οι αναφορές είναι πάντοτε εξιδανικευμένες και στερεοτυπικές–οι ράθυμοι χωρικοί, ο αμόρφωτος σοφέρ, το τρένο του Πηλίου που δεν βιάζεται να φτάσει στον προορισμό του, οι πολύχρωμες φορεσιές των τσιγγάνων. Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι μας δίνει μια αντανάκλαση στερεοτύπων και προκαταλήψεων για το θεσσαλικό χώρο και όχι μια αντικειμενική εικόνα της Θεσσαλίας του μεσοπολέμου.

¹⁹ Κώστας Ουράνης, ό.π., σελ. 64.

²⁰ Κώστας Ουράνης, ό.π., σελ. 72-73.

Ειδικά στην περιγραφή των ανθρώπων, η εξιδανικευτική τάση του Ουράνη φτάνει στο ζενίθ της . Οι Θεσσαλοί παρουσιάζονται μακάριοι και άεργοι σαν τους κατοίκους της μυθικής Ίδης, απόλυτα εναρμονισμένοι με το φυσικό τοπίο. Καμία αναφορά στην σκληρή ζωή της αγροτιάς, στις ιδεολογικές και ταξικές συγκρούσεις αγροτών- γαιοκτημόνων, ή την νέα αστική τάξη που άρχισε να διαμορφώνεται, κυρίως στο ανερχόμενο αστικό κέντρο του Βόλου. Είναι φανερό πως η πραγματικότητα και τα μελανά σημεία της δεν χωρά στο έργο του Ουράνη, που παραμένει ένας ρομαντικός περιηγητής.

Όπως σημειώνει και ο Τσούχλης για τα ταξιδιογραφικά κείμενα του Ουράνη που αφορούν την Ελλάδα : η λαχτάρα του αναχρονιστικού, η ακατάσχετη παρελθοντολαγνεία, αυτή η «αναπηρία» να δεχτεί οτιδήποτε σύγχρονο στοιχείο του παρόντος καταντά ενδημική.»²¹

Αυτή η εμμονή στο παρελθόν συνδυάζεται στα κείμενα με μια έντονη τάση μελαγχολία και μια απέχθεια για την σημερινή Θεσσαλία, που πάντοτε δίνεται αρνητικά (Λάρισα, Αμπελάκια). Τα μόνα μέρη που αποζημιώνουν τον συγγραφέα και τον γεμίζουν θετικά συναισθήματα είναι φυσικά τα άχρονα τοπία (Πήλιο, Τέμπη).

Θεμιστοκλέους Θάλεια –φιλόλογος/ μεταπτυχιακή φοιτήτρια παν/μου Αθηνών

6989224986

thaliathem@outlook.com

---

²¹ Γιώργος Τσούχλης (2010), *Η ταξιδιωτική πεζογραφία του Κώστα Ουράνη*, ό.π., σελ. 318.